

У конференції «ВРОЦЛАВЬСКА УКРАЇНІСТИКА: LINGUA, LITTERAE, SERMO» (18–19 листопада 2021 року.) з нагоди 20-річчя заснування кафедри україністики в Інституті слов'янської філології Вроцлавського університету взяло участь понад 60 представників провідних наукових центрів України, Німеччини, Хорватії, Словаччини та Польщі, які активно працювали у десяти секціях. Тематичний обсяг доповідей був надзвичайно широким: національна ідентичність, українська діалектологія, лінгводидактика, лінгвокраїнознавство, перекладознавство, лексикографія, термінознавство, українсько-польські мовні контакти, історія української мови, творчість відомих і цих маловідомих представників української літератури та ін. Результатом цієї зустрічі стала пропонувана монографія.

W konferencji pt. „WROCLAWSKA UKRAINISTYKA: LINGUA, LITTERAE, SERMO” (18–19 listopada 2021 r.) zorganizowanej z okazji obchodów 20-lecia utworzenia Zakładu Ukrainistyki w Instytucie Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Wrocławskiego wzięło udział ponad 60 przedstawicieli z liczących się ośrodków akademickich Ukrainy, Niemiec, Chorwacji, Słowacji i Polski, którzy obradowali w dziesięciu sekcjach. Zakres tematyczny wystąpień był niezwykle szeroki i dotyczył kwestii tożsamości narodowej, dialektologii ukraińskiej, lingwodydaktyki, lingworealioznawstwa, przekladoznawstwa, leksykografii, terminoznawstwa, ukraińsko-polskich stosunków językowych, historii języka ukraińskiego, twórczości znanych i tych mniej znanych przedstawicieli literatury ukraińskiej etc. Niniejsza monografia jest pokłosiem tego spotkania.

WROCLAWSKA UKRAINISTYKA • Lingua • Litterae • Sermo

WROCLAWSKA UKRAINISTYKA

Lingua • Litterae • Sermo

Redaktorzy tomu:
Przemysław Józwickiewicz
Olga Barabasz-Rewak
Julia Rysicz-Szafraniec
Anna Ursulenko

WROCLAWSKA
UKRAINISTYKA
LINGUA • LITTERAE • SERMO

Redaktorzy tomu

Przemysław Józwikiewicz, Olga Barabasz-Rewak,
Julia Rysicz-Szafraniec, Anna Ursulenko

Wrocław 2022

Recenzja naukowa:

dr Oksana Baranivska (Uniwersytet Jagielloński)
dr hab. Anna Horniatko-Szumilowicz, prof. UAM
(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
prof. dr hab. Irena Mytnik (Uniwersytet Warszawski)
dr hab. Marek Olejnik (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie)
prof. dr hab. Jarosław Poliszczuk (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)
dr hab. Svitlana Romaniuk (Uniwersytet Warszawski)

Redakcja językowa i korekta:

Sofia Ivanuk

Projekt okładki:

Bartosz Harlender

Prace plastyczne wykorzystane na okładce:

Olha Zelenska

DTP:

Andrzej Sokulski

© Copyright by Zakład Ukrainistyki Instytut Filologii Słowiańskiej UWr
& Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2022

Wydanie publikacji zostało dofinansowane
przez Wydział Filologiczny Uniwersytetu Wrocławskiego

ISBN 978-83-7977-553-8

Oficyna Wydawnicza ATUT – Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe
ul. Kościuszki 142, 50-439 Wrocław, tel. 71 342 20 56
<http://www.atutoficyna.pl>; e-mail: wydawnictwo@atutoficyna.pl

ТЕТЯНА ФУДЕРЕР	91
Явище синонімії в українській і хорватській синтаксичній термінології	
TETYANA FUDERER	
The phenomenon of synonymy in Ukrainian and Croatian syntactic terminology	103
PRZEMYSŁAW JÓŹWIKIEWICZ	
Eponimy wśród ukraińskich nazw grzybów makroskopijnych	
PRZEMYSŁAW JÓŹWIKIEWICZ	
Eponyms among ukrainian macrofungi names	117
ОКСАНА КАРБАШЕВСЬКА	
Антропоморфізм новели Василя Стефаника <i>Камінний хрест</i>	
і його відтворення у перекладі	
OKSANA KARBASHEVSKA	
Anthropomorphism of Vasyl Stefanyk's novella <i>A Stone Cross</i>	
and its recreation in translation	130
ОКСАНА КАРБАШЕВСЬКА – Додаток	
OKSANA KARBASHEVSKA – Attachment	153
ЛІЛІЯ ХАРЧУК	
Запозичення в українській електроенергетичній терміносистемі	
LILIA KHARCHUK	
Loanwords in Ukrainian electric power engineering terminology	167
ЗОРЯНА КУНЬЧ, ІГОР ВАСИЛИШИН	
Античні афоризми як матриці культурно-інтелектуальної,	
психоментальної та історіософської інтенції студентського	
соціуму (девiзи університетів світу)	
ZORIANA KUNCH, IHOR VASYLYSHYN	
Ancient aphorisms as matrices of the cultural-intellectual,	
psycho-mental and historiosophical intention of the student	
society (mottoes of the universities of the world)	181
ЗОРЯНА МАЦЮК	
Граматичний матеріал у програмах та підручниках з української	
мови як іноземної	
ZORIANA MATSYUK	
Grammar materials in the programmes and textbooks of Ukrainian	
as a foreign language	193
ІРИНА МЕНТИНСЬКА	
Родо-видові відношення комп'ютерної терміносистеми	
IRYNA MENTYNSKA	
Genus-species relations of computer terminology	205
ІРИНА ПРОЦІК	
“Ті прикмети мусять бути хлібом насущним кожного гравця”:	
футбольний дискурс у спортивних публікаціях Тараса і Петра Франків	
IRYNA PROTSYK	
“Those signs must be the daily bread of every player”:	
football discourse in sports publications by Taras and Petro Franko	

ОКСАНА КАРБАШЕВСЬКА | OKSANA KARBASHEVSKA

Podkarpacki Uniwersytet Narodowy im. Wasyla Stefanyka, Iwano-Frankiwnsk, Ukraina
(Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Антропоморфізм новели Василя Стефаника *Камінний хрест* і його відтворення у перекладі

Anthropomorphism of Vasyl Stefanyk's novella *A Stone Cross* and its recreation in translation

Abstract

The article is devoted to the research of anthropomorphism of Vasyl Stefanyk's fictional world of novellas and of its recreation in English translation. The study material is novella *Kaminnyi khrest* (1899) and its translation *A Stone Cross* (1973) by Danylo Husar-Struk. The survey of literature as to the risen problems is performed, anthropomorphism and personification as relicts of early religions are considered, general characterisation and preconditions of writing *Kaminnyi khrest* (1899) are given. In the novella it is singled out anthropomorphic images and their functions, analysed D. Husar-Struk's translational transformations to recreate them, the level of rendering of anthropomorphism into the English language, achievements and losses in translation.

Keywords: folk-literate interrelations, anthropomorphism, personification, translation, transformation

Antropomorfizm noweli Wasyla Stefanyka *Kamienny krzyż* i jego odtworzenie w przekładzie

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest badaniu antropomorfizmu fikcyjnego świata nowel Wasyla Stefanyka i jego odtworzeniu w przekładzie na język angielski. Materiałem badawczym jest nowela *Kaminnyi chrest* (1899) oraz jej tłumaczenie *Kamienny krzyż* (1973) w przekładzie Danyła Husar-Struka. Dokonuje się przeglądu literatury pod kątem powstałych problemów, rozważa się antropomorfizm i personifikację jako relikty wczesnych religii, podano ogólną charakterystykę i przesłanki napisania *Kaminnyi chrest* (1899). W noweli wyodrębniono obrazy antropomorficzne i ich funkcje,

przeanalizowano przekształcenia translacyjne D. Husar-Struka w celu ich odtworzenia, poziom oddania antropomorfizmu na język angielski, osiągnięcia i straty w przekładzie.

Słowa kluczowe: powiązania ludowo-piśmienne, antropomorfizm, personifikacja, przekład, transformacja

*Світлій пам'яті
моєї мами Світлани
присвячую*

Вступ

Одна з прикметних рис новелістичної манери письма Василя Стефаника (1871–1936) – одухотворення художнього світу малопрозових шедеврів. Покутський майстер пера створював персоніфіковані ейдоси за канонами фольклорної антропоморфності. Стилїстика національного фольклору гармонійно доповнила модерні новели письменника, увиразнила „безлично голі образи з життя мужицького” (Стефаник, 1953а, с. 73), надала внутрішнім психологічним драмам героїв динаміки та фізичної окресленості. Переклади творів новеліста почали з'являтися незабаром після публікацій спочатку польською, а сьогодні й китайською мовами, та мають на меті відтворити формально-змістову цілісність Стефаникової мистецької світобудови.

Питання суголосності новелістики В. Стефаника зі стихією фольклорної поезики порушували такі дослідники як Іван Франко (1901) (Франко, 1982а), Василь Лесин (Лесин, 1970), Феня Пустова (Пустова, 1971), Данило Гусар-Струк (Struk, 1973), Микола Грицюта (Грицюта, 1982), Олександра Черненко (Черненко, 1989), Ярослав Гарасим (Гарасим, 2008), Ксенія Сізова (Сізова, 2010) та інші. Як задекларував український провідний фольклорист сучасності Я. Гарасим,

[...] чистий метал Стефаникового художнього слова дуже часто видобувався зі щедро збагаченого фольклорного матеріалу. Чільні категорії фольклорної естетики входили у новелістичний текст письменника індивідуально зарядженими, мистецьки актуалізованими, творчо переосмисленими (Гарасим, 2008, с. 67).

Однак, на думку Юрія Луцького, В. Стефаник „радше відкинув, аніж прийняв” „місцеву усну традицію, багату на фольклор і поезію” [переклад з англ. власний – О. К.] (Luckyj, 1973, с. 7). Дотримуємося панівної думки щодо впливу фольклорної поезики на авторський ідіостиль В. Стефаника.

Загалом проблема впливу антропоморфізму на словесну творчість цікавить фольклористів і літературознавців, починаючи з кінця ХІХ ст., зокрема І. Франка (1898) (Франко, 1981, с. 108–109), Я. Гарасима (Гарасим, 2008, с. 64), Анатолія Іваницького (Іваницький, 2008, с. 7) та інших. Антропоморфізм новелістичного світу В. Стефаника, підкреслювала низка вчених, а саме М. Грицюта, Алла Островська, Роман Піхманець та інші. Так, літературознавці писали про „злиття” Стефаникового персонажа з природою (Грицюта, 1982, с. 155; Островська, 2004, с. 123). Якщо, за М. Грицютою, „язичницьке відчуття природи [...] яскраво виражене в багатьох новелах Стефаника” (Грицюта, 1982, с. 155), то, за Р. Піхманцем, „[...] Стефаників художній світ загалом, як і кожна найдрібніша річ у ньому, наділені «живими» ознаками” (Піхманець, 2015, с. 156). Отже, науковці акцентували на нероздільності відтвореного письменником буття людини та природи з одного боку, а з іншого – на оживленні останньої.

Аналізуючи особливості перекладу новел В. Стефаника германськими мовами, перекладознавці зупиняються на проблемі відтворення символіки (Романюга, 2010), діалектного мовлення (Ангерчік, 2014) тощо. Значущим і на часі є також питання іншомовної трансплантації художніх образів, зокрема і таких, що закарбували у собі поетику фольклору. Як писала Роксолана Зорівчак, „потреба відтворення смислово-стилістичних функцій словесних образів у художньому перекладі – важлива складова частина перекладознавства” (Зорівчак, 1982, с. 51). Такі дослідження дозволять увиразнити ступінь збереження в перекладі як авторської ідеї твору, так і його фольклоризму.

Мета статті – узагальнити студії щодо фольклоризму творчості В. Стефаника, розглянути джерела антропоморфізму та персоніфікації в літературі, виокремити антропоморфні образи новели В. Стефаника *Камінний хрест* (1899) та встановити їх функції, проаналізувати трансформації Д. Гусара-Струка при їх відтворенні у перекладі *A Stone Cross* (1973), виявити ступінь передачі антропоморфності названої новели англійською мовою, здобутки і втрати у друготворі.

Антропоморфізм і персоніфікація як релікти ранніх релігій

Щодо поняття антропоморфізм, то літературознавець Юрій Ковалів розглядає його як „різновид анімізму” (Ковалів, 2007, с. 81). Фольклорист же Михайло Чернопиский трактує „антропоморфізм (грец. *anthorōpos* – людина + *morphe* – форма)” як стилістичну фігуру, „один з найпоширеніших у фольклорі видів персоніфікації” (Чернопиский, 2008, с. 18). Відмінність між антропоморфізмом і персоніфікацією полягає у тому,

що перший „не позбавляє їх [неживі об'єкти – О.К.] природного вигляду, не втискує в подобу людини” (Ковалів, 2007, с. 81).

За своєю генезою „давні (здебільшого «стерті») персоніфікації в мові”, які „нині сприймаємо як її норму”, – це „продукти ще міфічного світогляду пранароду” (Жайворонок, 2006, с. 667). Віталій Жайворонок уважав, що „глибинною основою персоніфікації є антропоморфізм (олюдинення чи олюднення) та анімізм (одухотворення)” (Жайворонок, 2006, с. 667).

Поряд із тотемізмом, фетишизмом і магією, анімізм належить до ранніх форм релігії:

Анімізм за своєю суттю і є вірою в наявність у людини, крім тіла, ще й певної безтілесної основи – душі, так само як і вірою в наявність аналогічних душ-духів у тварин, рослин, астральних об'єктів, явищ природи, окремих речей. Формуючись у ранньопервісному суспільстві, цей ідеє-образний комплекс еволюціонує й модифікується протягом усєї історії людства (Павленко, 2000, с. 12–13).

Анімізм сповідували й пращури українського народу. Михайло Грушевський у 1912 р. так описав віру племен антів, що у VI ст. мешкали на території сучасної України: „[...] окрім [...] головних богів давній [sic!] Українець [sic!] бачив наоколо себе силу всяких живих істот [...]. Предки наші думали, що сі [sic!] сотворіння живуть в болотах, лісах [sic!], полях, джерелах [...]” (Грушевський, 1990, с. 40–41). Періодом розмежування на „дві окремі релігійні, а відтак і культурні епохи” в історії України став 988 р. (Субтельний, 1992, с. 56). Після прийняття християнства в Київській Русі анімістичні вірування та нова релігія століттями продовжували співіснувати у вигляді релігійного дуалізму. Анімізм же знаходив свій вияв „у дотриманні язичницьких за походженням звичаїв та обрядів” (Субтельний, 1992, с. 56), а отже і зберігався в обрядових жанрах фольклору.

***Камінний хрест (1899) В. Стефаніка:* загальна характеристика, передумови створення**

Антропоморфізм як світоглядна та фольклорна категорія притаманна для малої прози В. Стефаніка як першого (1897–1901), так і другого періодів творчості (1916–1933), проте ним щедро наповнений художній світ і вербальний простір таких новел, як *Синя книжечка* (1898), *Камінний хрест* (1899), *Сини* (1922), *Роса* (1927) тощо.

Іван Денисюк схарактеризував новелу *Камінний хрест* (1899) як наближену до оповідання детальну психологічну студію (Денисюк, 2005,

с. 134), та й сам новеліст у підзаголовку до назви твору означив його як студію (Стефаник, 1949, с. 61). Новела має сім розділів та присвячена темі еміграції українського, а саме покутського та буковинського, селянства з Австро-Угорщини до Північної Америки, що відбувалася на зламі ХІХ-ХХ ст. У творі на поселення до Канади від'їздила родина Дідухів: Іван, дружина Катерина та двоє синів.

Сергій Плохій відзначив, що у 1890-ті рр. „земельний голод призводить до збільшення міграції українських селян” (Плохій, 2018, с. 464). На той час студент медичного факультету Ягеллонського університету (Польща), В. Стефаник був безпосереднім свідком людських драм на „двірці краківським” (Стефаник, 1954, с. 166), де українські емігранти робили пересадку. Про побачене письменник інформував у адресованих із м. Кракова та с. Русова листах до Вацлава Морачевського й Ольги Кобилянської (1896, 1898, 1899). Так, 23 квітня 1899 р. В. Стефаник писав О. Кобилянській: „Через Краків переїжджають заєдно наші емігранти. Йду щовечора, аби їх здибати. Страшно за ними і перед ними [...]” (Стефаник, 1954, с. 179). І далі: „Чую їх біль, всі ті нитки, що рвуться між їх серцем і селом, і мені рвуться, чую їх жаль і муку” (Стефаник, 1954, с. 180).

Антропоморфні образи новели В. Стефаника *Камінний хрест* (1899) та їх відтворення Д. Гусаром-Струком у перекладі *A Stone Cross* (1973)

У новелі В. Стефаника *Камінний хрест* (1899) Розділи 1 і 5 насичені антропоморфними образами, в останньому ж сьомому – автор не вдався до персоніфікації. У творі В. Стефаник вдихнув життя у рослинний світ (зілля і бадилля, листя), природні об'єкти (земля, камінь) та явища (дощ, хвиля, вітер), небесні світила (сонце), почуття та емоції (горе), дії (плач, бесіда, спів), філософські поняття (час) тощо. До провідних одухотворених образів новели відносимо такі, як земля, сонце і камінь, плач і спів.

Усі виокремлені фрагменти вихідного та цільового текстів, проаналізовані міжмовні перетворення, які визначаємо за класифікацією Людмили Науменко та Анжели Гордєєвої (Науменко, Гордєєва, 2011), подано у Додатку 1.

Антропоморфний образ сонця фігурує у Розділі 1, де уособлює собою грізну та руйнівну силу, возвеличує Івана та наголошує на його єдності з природою, а також у Розділі 2 у поширеному порівнянні Івана з каменем, відіграючи назагал змістову, ліричну та символічну функції.

Передаючи англійською мовою образ сонця, Д. Гусар-Струк зокрема нейтралізував етномаркованість і експресію першотвору у „черепочки”

(зменш.-пестл.) / „pieces” (шматки), „маленькі” (зменш.-пестл.) / „small” (логізація); підкреслив згубну дію сонячних променів на здоров'я Івана через вдалий вибір дієслова *srew* (вивергати) у „*вогнем сунле*” / „*spewing fire*” (варіантний відповідник); не відтворив лексичне багатство вихідної мови у „*ниви*” / „*fields*” (поля) (генералізація). У перекладі відтворено персонафікований образ сонця та роль, яку він відіграє у всіх трьох випадках, подекуди із послабленням естетичної функції оригіналу.

Художньому образу землі В. Стефаник надає рис антропоморфності у Розділах 1, 3 і 4, де він виконує змістову, символічну, сюжетно-композиційну, портретно-описову, характерологічну та психологічну функції. У Розділі 1 спочатку з авторської нарації дізнаємося про успішність надзусиль Івана Дідуха в його обробітку ґрунту: „*Але хоть той горб его переломив, то політки давав добрі*” (Стефаник, 1949, с. 62) [тут і далі виділення жирним курсивом власне – О. К.]. Далі герой оживлює образ землі у своїх репліках з одностороннього діалогу, а саме у вигуку-описі, сповненому досади („*Такий песій горб, що стрімголов у долину тручъис!*” (Стефаник, 1949, с. 64)), а також у емоційних наказах, звернених до горба („– *Ото-с ні, небоже, зібгав у дузу. Але доки ні ноги носъи, то мус родити хліб! Нема задурно їсти сонце і доц пити!*” (Стефаник, 1949, с. 64)). У Розділі 3 персонафікує землю один із персонажів новели у репліці-розряді до Івана: „*Дя земля не годна кілька народа здержіти та й кілька біди вітримати. Мужик не годен і вона не годна, обос вже не годні*” (Стефаник, 1949, с. 66). У Розділі 4 оживленою земля постає у звертанні Івана до своїх гостей, що увиразнює його антеїстичну та працелюбну сутність: „*Такий тьижкий (хрест – О.К.), що горб го не скине, мусит го на собі тримати так, як мене тримав*” (Стефаник, 1949, с. 68). Потім у цьому розділі бездоганний майстер слова В. Стефаник уводить персонафікацію в тканину порівняння, щоб вияскравити портретну деталь Івана, через яку проривається стан його затамованого душевного болю, відчуття скорботи та сила банування за горбом і рідним селом: „*Очі замиготіли великим жалем, а лице задрожало, як чорна рілля під сонцем дрозжить*” (Стефаник, 1949, с. 68).

Ба більше, В. Стефаник схильний до поєднання стилістичних засобів порівняння та персонафікації, про що засвідчує аналіз новели *Камінний хрест* (1899), в якій виявлено 6 означених комбінацій.

У контекст антропоморфної землі В. Стефаник увів і персонафікований образ дощів – тут руйнівної сили. Діалектизм „*сполікували*”, тобто полоскали, вжитий автором метафорично (Білодід, 1976, с. 96), перекладено стилістично нейтральним фразовим дієсловом „*wash away*” ((ро)змивати) (логізація). А присудок „*заносили*” вилучено з перекладу (компресія). Як наслідок, у тексті перекладу анімізований образ природного явища дощу не відтворено.

При відтворенні антропоморфного образу землі, звернемо увагу на застосування Д. Гусаром-Струком таких лексико-семантичних трансформацій:

-вибір варіантного відповідника: у „горб” / „hill” (пагорб, пагорок), що не передає символічної навантаженості іменника вихідного тексту, а саме імпліцитної семантики тягара і важкої праці; у „здержіти” (діал.) / „endure” (вистримувати, здержувати, терпіти) (логізація), що своїм значенням (OALD) акцентує символічну стійкість та двожилність рідної землі, а разом її мешканців, у перенесенні труднощів і страждань; у „задрожало” (діал.) / „quivered” (задрижало), „дрожить” (діал.) / „quivers” (логізація) у комбінації з контекстуальною заміною „жалею” / „hurt” (кривдою), що поглиблюють психологічний стан Івана, переданий у лапідарному портретному описі;

-контекстуальна заміна: у „тримати” / „carry” (носити), а також „на собі” / „on its back” (на своїй спині), що увиразнюють олюдненість горба, наділяють його людською частиною тіла (спиною), метафоризують та підсилюють емоційність репліки Івана, уводячи два українські фразеологізми. Вживання обставини місця „on its back” наче відтворює відповідне українське стійке словосполучення, що значить „сам, на власному досвіді” (СУО), а дієслова „carry” – „нести [свій] хрест” (Білодід, 1980, с. 139). У відповідній англійській ідіомі фігурує дієслово „bear”: „have a (heavy) cross to bear” (LDCEO);

-декомпресія: у - / „ever” (емфат. присл.), „не кине” / „won't be able to throw it off” (не в змозі буде скинути його) тощо. Завдяки збільшенню кількості мовних знаків у - / „always” (присл.) та „спрімголов” / „head over heels” (ідіом.) перекладач досягнув візуалізації та динамізації сенсорного кінетичного образу падіння.

Серед граматичних трансформацій варто наголосити на зміні порядку слів у реченні, коли Д. Гусар-Струк, як правило, усуває інтонаційно-сміслову значущість лексем, акцентованих автором за допомогою інверсій, побудованих за такими принципами: додаток / обставина + присудок, додаток / обставина + інфінітив складеного присудка. Важливо, що інверсія перебуває в арсеналі улюблених стилістично-синтаксичних засобів В. Стефаника. Як підкреслювала О. Черненко: „До частих Стефаникових фігур можна ще зарахувати інверсію, яка відіграє [sic!] важливу роль для підкреслення звучання слова та значення його змісту в контексті [...]” (Черненко, 1989, с. 221).

У Розділі 2 тріада оживлених природних об'єктів, явищ і небесних світил (камінь, хвиля і сонце) співдіє у розгорнутому порівнянні, поєднаному з персоніфікацією. Тут провідна роль належить образу каменю, що розкриває психоемоційний стан головного героя. В. Стефаник обрамлює його метафоричною інтродукцією, побудованою на заміщенні живого неживим

(„[Іван. – О.К.] *Стояв перед гостями, [...] і, видно, каменів, бо слова не годен був заговорити*” (Стефаник, 1949, с. 64)), а також пуантом у фіналі („*Отак Іван дивився на людей, як той камінь на воду*” (Стефаник, 1949, с. 65)), які проводять паралель між образами каменю, відірваного від своєї першооснови буття – водної стихії, та закаменілого Івана, який назавжди покидає домівку. Тимчасовий стан внутрішнього та й фізичного знерухомлення персонажа підкреслює амплітуду його переживань, зокрема глибокий жаль за рідною землею.

У перекладі цієї пейзажної картини Д. Гусар-Струк вдався, зокрема, до таких перетворень: влучного застосування контекстуальної заміни та логізації у „*викарбути*” (діал., викотить) / „*dislodges*” (зрушить, виштовхне тощо), адже, на відміну від інших відповідників (roll, bowl), дієслово dislodge своїм значенням (OALD) наголошує на дії, що відбулася проти волі олюдненого каменю; вдалої контекстуальної заміни у „*сумує*” / „*longs for*” (прагне, жадає чого-небудь), де англійське дієслово своїм значенням (LDCEO) підкреслює факт нездійсненності швидкого повернення цього природного об'єкта у рідну стихію, підсилює експресію його, а власне Іванових, почуттів, тим самим наділяючи їх обох активним виявом внутрішнього чуття; контекстуальної заміни у „*бездушний*” / „*spiritless*” (млявий, апатичний, неживий), що імпліцитно передає значення пасивності, адже англійський прикметник, згідно зі словниковою дефініцією, означає „without energy or enthusiasm” (OALD), тобто без енергії чи ентузіазму. Останнє послаблює експресію оригіналу оскільки у першотворі антропоморфний образ каменю із втратою рідної стихії втратив і душу, тобто сенс свого існування.

Антропоморфним образом плачу, інкрустованим порівнянням, письменник завершує Розділ 3. Тут останнє містке речення змальовує емоційний акт єдності персонажів у сцені зажури, що „обгортає все оповідання, усі постаті немовби рожевою імлою” (Франко, 1982б, с. 15). У перекладі Д. Гусар-Струк відтворив художній ейдос персоніфікованої дії шляхом контекстуальної заміни та зміни порядку слів у реченні у „*надбіг плач*” (присуд. + підм.) / „*weeping rose*” (підм. + присуд.) (плач піднявся), що призводить до послаблення динамічного змалювання образу й, разом із тим, втрати Стефаникового акцентування сили чуттєвого відгуку громади. Другу ж антропоморфну властивість у „*плач [...] похилив всі голови мужиків на груди*” (Стефаник, 1949, с. 67) / „*all the peasants' heads slumped to their chests*” (Stefanyk, 1973, с. 150) (голови всіх селян важко опустилися на груди) перекладач не передав, перетворивши додаток „*голови*” на підмет „*heads*” (ще одна зміна порядку слів у реченні). Проте, контекстуальна заміна у „*похилив*” / „*slumped*” є вдалою. На відміну від звичних комбінацій іменника „head” із дієсловами „bend, bow, drop [...]” (OCD, 2008, с. 367), дієслово „*slump*” позначає рух нещасливої людини (LDCEO).

Прикметно, що антропоморфний образ плачу Розділу 6 першотвору у перекладі не відтворено, а замінено на дощ: „Як би **хмара плачу** [...] **прірвалася** [...]” (Стефаник, 1949, с. 71) / „As if a **cloud of rain** [...] **had fallen through** [...]” (Stefanyk, 1973, с. 154) (якби хмара дощу випала) (контекстуальні заміни, логізації).

Цікавими є і трансформації Д. Гусара-Струка у Розділі 5. Тут перекладач створив олюднений образ вітру, що наслухав розмови гостей, у „**Бесіда йшла сама для себе**, [...] **хоть би на вітер**” (Стефаник, 1949, с. 70) / „**Talk went on for its own sake**, [...] **even if only the wind listened to it**” (Stefanyk, 1973, с. 152) (бесіда йшла заради самої себе, [...] навіть якби лише вітер слухав її). Метафоричний образ співу відтворено із заміщенням антропоморфної властивості у „**Ідуть слова тих співанок** [...]” (Стефаник, 1949, с. 70) / „**The words of these songs flow** [...]” (Stefanyk, 1973, с. 153) (слова тих пісень пливають) (контекстуальна заміна).

Підсумки

У художніх текстах антропоморфізм знаходить свій вияв у вигляді стилістичного засобу персоніфікації та оприявнює фольклоризм творчості письменника. Генеза антропоморфізму – дохристиянський анімізм предків сучасних українців. Погляд на природу як живу істоту й уявлення про існування душ-духів притаманні також сьогоднішній культурі.

Новели В. Стефаника загалом, і *Камінний хрест* (1899) зокрема, свідчать про взаємодію фольклорної та літературної поетик. Тут антропоморфні образи виконують ліричну, психологічну, символічну та інші функції. У творі персоніфікацією інкрустовано й стилістичну фігуру порівняння.

Відтворюючи антропоморфні образи в англійському перекладі *The Stone Cross* (1973), Д. Гусар-Струк застосував 171 перекладацьку трансформацію. Він ретельно добирав лексику та граматичні конструкції, ампліфікував вихідний текст, завдяки чому відбулася його експресивація, динамізація та візуалізація, акцентування авторської ідеї. Д. Гусар-Струк виявив конгеніальність і в одухотворенні образу вітру, наділив уже персоніфіковану землю людською частиною тіла, трансплантував українські фразеологізми в англійську мову. Анімізацію образів каменя, співу, плачу та вітру відтворено із заміщенням їх антропоморфних властивостей, плачу – частково, а дощу – не передано. Серед втрат – і нівеляція інверсій, етномаркованих одиниць, лексичного багатства української мови, а також діалектизмів та архаїзмів, переданих загальноновживаною літературною та сучасною мовою. Декомпресія ж викликана передусім синтаксичними нормами цільової мови. А загалом, канадський перекладач успішно впорався із надзвичайно складним викликом при перекладі усієї новели, а також відтворенні її фольклорної антропоморфності.

Бібліографія

- Ангерчік, Є. Д. (2014). *Відтворення розмовно-побутового мовлення в українсько-англійському перекладі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16*. Київ: ЛОГОС [Anherchik, Ye. D. (2014). *Vidtvorennia rozmovno-pobutovoho movlennia v ukrainsko-anhliiskomu perekladі: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.16*. Kyiv: LOGOS].
- Білодід, І. К. (ред.). (1970–1980). *Словник української мови: в 11 т.* Київ: Наукова думка [Bilodid, I. K. (red.). (1970–1980). *Slovnuk ukrainskoi movy: v 11 t.* Kyiv: Naukova dumka].
- Гарасим, Я. (2008). Етноестетика Василя Стефаника. *Загальноукраїнський науково-освітній журнал „Міфологія і Фольклор”*, 1, с. 63–67 [Harasym, Ya. (2008). *Etnoestetyka Vasylia Stefanyka. Zahalnoukrainskyi naukovo-osvitnii zhurnal „Mifolohiia i Folklor”*, 1, s. 63–67].
- Грицюта, М. С. (1982). *Художній світ В. Стефаника*. Київ: Наукова думка [Hrytsiuta, M. S. (1982). *Khudozhnii svit V. Stefanyka*. Kyiv: Naukova dumka].
- Грушевський, М. С. (1990). *Ілюстрована історія України. Репр. відтворення вид. 1913 р.* Київ: [б. в.] [Hrushevskiy, M. S. (1990). *Iliustrovana istoriia Ukrainy. Repr. vidtvorennia vyd. 1913 r.* Kyiv: [b. v.]].
- Денисюк, І. О. (2005). Карбівничий чистого металу. В: І. О. Денисюк, *Літературознавчі та фольклористичні праці: у 3 т., 4 кн. Т. 1: Літературознавчі дослідження*. Кн. 1 (с. 124–138). Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка [Denysiuk, I. O. (2005). *Karbivnychy chystoho metalu*. V: I. O. Denysiuk, *Literaturoznavchi ta folklorystychni pratsi: u 3 t., 4 kn. T. 1: Literaturoznavchi doslidzhennia*. Kn. 1 (s. 124–138). Lviv: Lvivskiy natsionalnyi universytet imeni Ivana Franka].
- Жайворонок, В. (2006). Анімізм. В: В. Жайворонок, *Знаки української етнокультури: словник-довідник* (с. 15). Київ: Довіра [Zhaivoronok, V. (2006). *Animizm*. V: V. Zhaivoronok, *Znaky ukrainskoi kultury: slovnyk-dovidnyk* (s. 15). Kyiv: Dovira].
- Зорівчак, Р. (1982). Словесний образ у художньому перекладі. В: В. Коптілов (ред.), *„Хай слово мовлено інакше...”: статті, з теорії, критики та історії художнього перекладу* (с. 51–65). Київ: Дніпро [Zorivchak, R. (1982). *Slovesnyi obraz u khudozhnomu perekladі*. V: V. Koptilov (red.), *„Khay slovo movleno inakshe...”: statti, z teorii, krytyky ta istorii khudozhnogo perekladu* (s. 51–65). Kyiv: Dnipro].
- Іваницький, А. (2008). Поетичний паралелізм з погляду еволюції мислення. *Народна творчість та етнографія*, 3, с. 4–8 [Ivanytskyi, A. (2008). *Poetychnyi paralelizm z pohliadu evolyutsii myslennia*. *Narodna tvorchist ta etnografia*, 3, s. 4–8].
- Ковалів, Ю. І. (ред.). (2007). Антропоморфізм. В: Ю. І. Ковалів (ред.), *Літературознавча енциклопедія: у 2 т. Т. 1* (с. 81). Київ: ВЦ „Академія” [Kovaliv, Yu. I. (red.). (2007). *Antropomorfizm*. V: Yu. I. Kovaliv (red.), *Literaturoznavcha entsyklopediia: u 2 t. T. 1* (s. 81). Kyiv: VTS „Akademia”].
- Лесин, В. М. (1970). *Василь Стефаник – майстер новели*. Київ: Видавництво художньої літератури „Дніпро” [Lesyn, V. M. (1970). *Vasyl Stefanyk – maister novelty*. Kyiv: Vydavnytstvo khudozhnoi literatury „Dnipro”].

- Науменко, Л. П., Гордєєва, А. Й. (2011). *Практичний курс перекладу з англійської мови на українську = Practical Course of Translation from English into Ukrainian: навч. посіб.* Вінниця: Нова Книга [Naumenko, L. P., Hordieieva, A. Y. (2011). *Praktychnyi kurs perekladu z anhliyskoi movy na ukrainsku = Practical Course of Translation from English into Ukrainian: navch. posib.* Vinnytsia: Nova Knyha].
- Островська, А. С. (2004). *Експресіонізм у творчості Василя Стефаника: матеріали спецкурсу: для студ. філол. ф-ів ун-ів.* Донецьк: ДонНУ [Ostrovskaya, A. S. (2004). *Ekspressionizm u tvorchosti Vasyliya Stefanyka: materialy spetskursu: dlia stud. filol. f-iv un-iv.* Donetsk: DonNu].
- Павленко, Ю. (2000). *Дохристиянські вірування давнього населення України: монографія.* Київ: Либідь [Pavlenko, Yu. (2000). *Dokhrystyianski viruvannia davnoho naseleennia Ukrainy: monohrafiia.* Kyiv: Lybid].
- Піхманець, Р. (2015). *Формула роси: символічні коди Василя Стефаника.* В: В. С. Стефаник, *Rosa.* Івано-Франківськ: Місто НВ [Pikhmanets, R. (2015). *Formula rosy: symbolichni kody Vasyliya Stefanyka.* V: V. S. Stefanyk, *Rosa.* Ivano-Frankivsk: Misto NV].
- Плохій, С. (2018). *Брама Європи.* 2-е вид. Харків: Книжковий Клуб „Клуб Сімейного Дозвілля” [Plokhii, S. (2018). *Brama Yevropy.* 2-e vyd. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub „Klub Simeinoho Dozvillia”].
- Пустова, Ф. Д. (1971). *Пейзаж у новелах Василя Стефаника.* *Українське літературознавство*, 12, с. 81–88 [Pustova, F. D. (1971). *Peizazh u novelakh Vasyliya Stefanyka.* *Ukrainske literaturoznavstvo*, 12, s. 81–88].
- Романюга, Н. В. (2010). *Символ хреста як об’єкт перекладацької інтерпретації в новелах Василя Стефаника.* *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 51, с. 215–219 [Romaniuha, N. V. (2010). *Symvol khresta yak obiekt perekladatskoi interpretatsii v novelakh Vasyliya Stefanyka.* *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*, 51, s. 215–219].
- Рудницький, Л. (2002). *Василь Стефаник в англomовному світі (До рецепції майстра української прози в Канаді й США).* В: В. Кононенко, В. Грещук, Т. Салига, С. Хороб (ред.), *Шевченко. Франко. Стефаник: матеріали Міжнародної наукової конференції* (с. 266–275). Івано-Франківськ: Плай [Rudnytskyi, L. (2002). *Vasyl Stefanyk v anhlomovnomu sviti (Do retseptsiyi maistra ukrainskoi prozy v Kanadi y SSNA).* V: V. Kononenko, V. Greshchuk, T. Salyha, S. Khorob (red.), *Shevchenko. Franko. Stefanyk: materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii* (s. 266–275). Ivano-Frankivsk: Plai].
- Сізова, К. Л. (2010). *Інтерференція української народної стихії в новелістиці В. Стефаника.* В: К. Л. Сізова, *Людина у дзеркалі літератури: трансформація принципів портретування в українській прозі XIX – початку XX ст.: монографія.* Київ: Наша культура і наука [Sizova, K. L. (2010). *Interferentsiia ukrainskoi narodnoi stikhii v novelistytsi V. Stefanyka.* V: K. L. Sizova, *Liudyna u dzerkali literatury: transformatsiia pryntsyviv portretuvannia v ukrainskii prozi XIX – pochatku XX st.: monohrafiia.* Kyiv: Nasha kultura i nauka].
- Стефаник, В. С. (1949). *Камінний хрест.* В: В. С. Стефаник, *Повне зібрання творів: у 3 т. Т. I. Новели* (с. 61–72). Київ: Видавництво Академії наук Української РСР [Stefanyk, V. S. (1949). *Kaminnyi khrest.* V: V. S. Stefanyk, *Povne zibrannia tvoriv: u 3 t. T. I. Novely* (s. 61–72). Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainskoi RSR].

- Стефаник, В. С. (1953а). Лист до редакції „Літературно-наукового вісника”. В: В. С. Стефаник, *Повне зібрання творів: у 3 т. Т. II. Автобіографічні твори, поезії в прозі, публіцистика, незакінчені твори і переклади* (с. 72–74). Київ: Видавництво Академії наук Української РСР [Stefanyk, V. S. (1953a). *Lyst do redaktsii „Literaturno-naukovoho visnyka”*. V: V. S. Stefanyk, *Povne zibrannia tvoriv: u 3 t. T. II. Avtobiohrafichni tvory, poezii v prozi, publitsystyka, nezakincheni tvory i pereklady* (s. 72–74). Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainiskoi RSR].
- Стефаник, В. С. (1953б). Під вражінням вистави „Землі”. В: В. С. Стефаник, *Повне зібрання творів: у 3 т. Т. II. Автобіографічні твори, поезії в прозі, публіцистика, незакінчені твори і переклади* (с. 83–85). Київ: Видавництво Академії наук Української РСР [Stefanyk, V. S. (1953b). *Pid vrazhinniam vystavy „Zemli”*. V: V. S. Stefanyk, *Povne zibrannia tvoriv: u 3 t. T. II. Avtobiohrafichni tvory, poezii v prozi, publitsystyka, nezakincheni tvory i pereklady* (s. 83–85). Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainiskoi RSR].
- Стефаник, В. С. (1954). *Повне зібрання творів: у 3 т. Т. III. Листи*. Київ: Видавництво Академії наук Української РСР [Stefanyk, V. S. (1954). *Povne zibrannia tvoriv: u 3 t. T. III. Lysty*. Kyiv: Vydavnytstvo Akademii nauk Ukrainiskoi RSR].
- Субтельний, О. (1992). *Україна: історія*. 2-е вид. Київ: Либідь [Subtelny, O. (1992). *Ukraina: istoriia*. 2-e vyd. Kyiv: Lybid].
- СУО. „Словники України” online. Український лінгвістичний портал. Електронний ресурс: <https://corp.ulif.org.ua/dictua/> (доступ: 19.01.2022) [SUO. „Slovnyky Ukrainy” online. *Ukrainskyi linhvistychnyi portal*. Elektronnyi resurs: <https://corp.ulif.org.ua/dictua/> (dostup: 19.01.2022)].
- Франко, І. Я. (1981). Із секретів поетичної творчості. В: І. Я. Франко, *Зібр. творів: у 50 т. Т. 31* (с. 45–119). Київ: Наукова думка [Franko, I. Ya. (1981). *Iz sekretiv poetychnoi tvorchosti*. V: I. Ya. Franko, *Zibr. tvoriv: u 50 t. T. 31* (s. 45–119). Kyiv: Naukova dumka].
- Франко, І. Я. (1982а). Українська література. В: І. Я. Франко, *Зібр. творів: у 50 т. Т. 33* (с. 142–143). Київ: Наукова думка [Franko I. Ya. (1982). *Ukrayinska literatura*. V: I. Ya. Franko, *Zibr. tvoriv: u 50 t. T. 33* (s. 142–143). Kyiv: Naukova dumka].
- Франко, І. Я. (1982б). Українська [література за 1899 рік]. В: І. Я. Франко, *Зібр. творів: у 50 т. Т. 33* (с. 10–17). Київ: Наукова думка [Franko, I. Ya. (1982). *Ukrayinska [literatura za 1899 rik]*. V: I. Ya. Franko, *Zibr. tvoriv: u 50 t. T. 33* (s. 10–17). Kyiv: Naukova dumka].
- Черненко, О. (1989). *Експресіонізм у творчості Василя Стефаника*. Мюнхен: Сучасність [Chernenko, O. (1989). *Ekspresionizm u tvorchosti Vasylia Stefanyka*. Munich: Suchasnist].
- Чорнопиский, М. (ред.). (2008). Антропоморфізм. В: М. Чорнопиский (ред.), *Українська фольклористика. Словник-довідник* (с. 18). Тернопіль: Підручники і посібники [Chornopyskyi, M. (red.). (2008). *Antropomorfizm*. V: M. Chornopyskyi (red.), *Ukrayinska folklorystyka. Slovnyk-dovidnyk* (s. 18). Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky].
- LDCEO. *Longman Dictionary of Contemporary English Online*. Електронний ресурс: <https://www.ldceonline.com/> (доступ: 19.01.2022).

- Luckyj, George S. N. (1973). Foreword. V: D. S. Struk, *A study of Vasyl Stefanyk: the pain at the heart of existence* (s. 7–8). Littleton, Colo.: Ukrainian Academic Press.
- OALD. Oxford Advanced Learner's Dictionary. *Oxford Learner's Dictionaries*. Електронний ресурс: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (доступ: 14.01.2022).
- OCD. *Oxford Collocations Dictionary for students of English*. Oxford University Press, 2008.
- Stefanyk, V. (1973). A Stone Cross. V: D. S. Struk, *A study of Vasyl Stefanyk: the pain at the heart of existence* (pp. 145–154). Littleton, Colo.: Ukrainian Academic Press.
- Struk, D. S. (1973). *A study of Vasyl Stefanyk: the pain at the heart of existence*. Littleton, Colo.: Ukrainian Academic Press.